

A Magyar Tudományos Akadémia elnökei és főtitkárai

*Szerkesztette
Szilágyi Adrienn*

MTA HUN REN

Budapest, 2023

A kötet a Magyar Tudományos Akadémia és Könyvtára alapításának 200 éves évfordulója, az MTA200 ünnepi programsorozata keretében, az Akadémia támogatásával jelent meg.

© Szilágyi Adrienn, 2023

© Szerzők, 2023

© Magyar Tudományos Akadémia, HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2023

ISBN 978-963-416-384-8

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás,
a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás,
valamint a fordítás jogát, az egyes tanulmányokat illetően is.

Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia és a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont

Nyomdai előkészítés: HUN-REN BTK Történettudományi Intézet

Tudományos Információs Osztály

Vezető: Kovács Éva

Olvasószerkesztő: Bardi Erzsébet, Kovács Éva

Képszerkesztő: Kocsis Gabriella

Tördelés: Demeter Gitta

Nyomdai munka: Pauker Holding Kft., Budapest

Felelős vezető: Strausz Éva

Heinrich Gusztáv

Heinrich

Fumigo mundum!¹

„Ember volt, harcos volt: támadott és védekezett tárgyilagos okfejtéssel, de ha kellett, élesebb fegyverekkel, iróniával és metsző gúnnyal is” – búcsúzott tanítványa, Petz Gedeon az Akadémia hetedik főtitkárától a ravatalánál elmondott beszédében.² A főtitkári posztot másfél évtizeden át betöltő irodalomtörténész, Heinrich Gusztáv valóban szókimondó nyíltsággal vett részt a tudományos közélet vitáiban, ugyanakkor ügyelt arra, hogy álláspontját kellő megalapozottsággal képviselje. Szuverén, esetenként önjáró egyéniség volt, akinek lobbanékony természetével bizonyára többen nem rokonszenveztek, Rákosi Jenő például – nem kevés gúnnyal és túlzással – az Akadémia legcinikusabb főtitkárának nevezte.³ Ugyanakkor „németes” precizitással és nagyfokú lelkiismeretességgel végezte egyre inkább tehernek érzett hivatali munkáját egy olyan időszakban,

Pest, 1845. március 17.

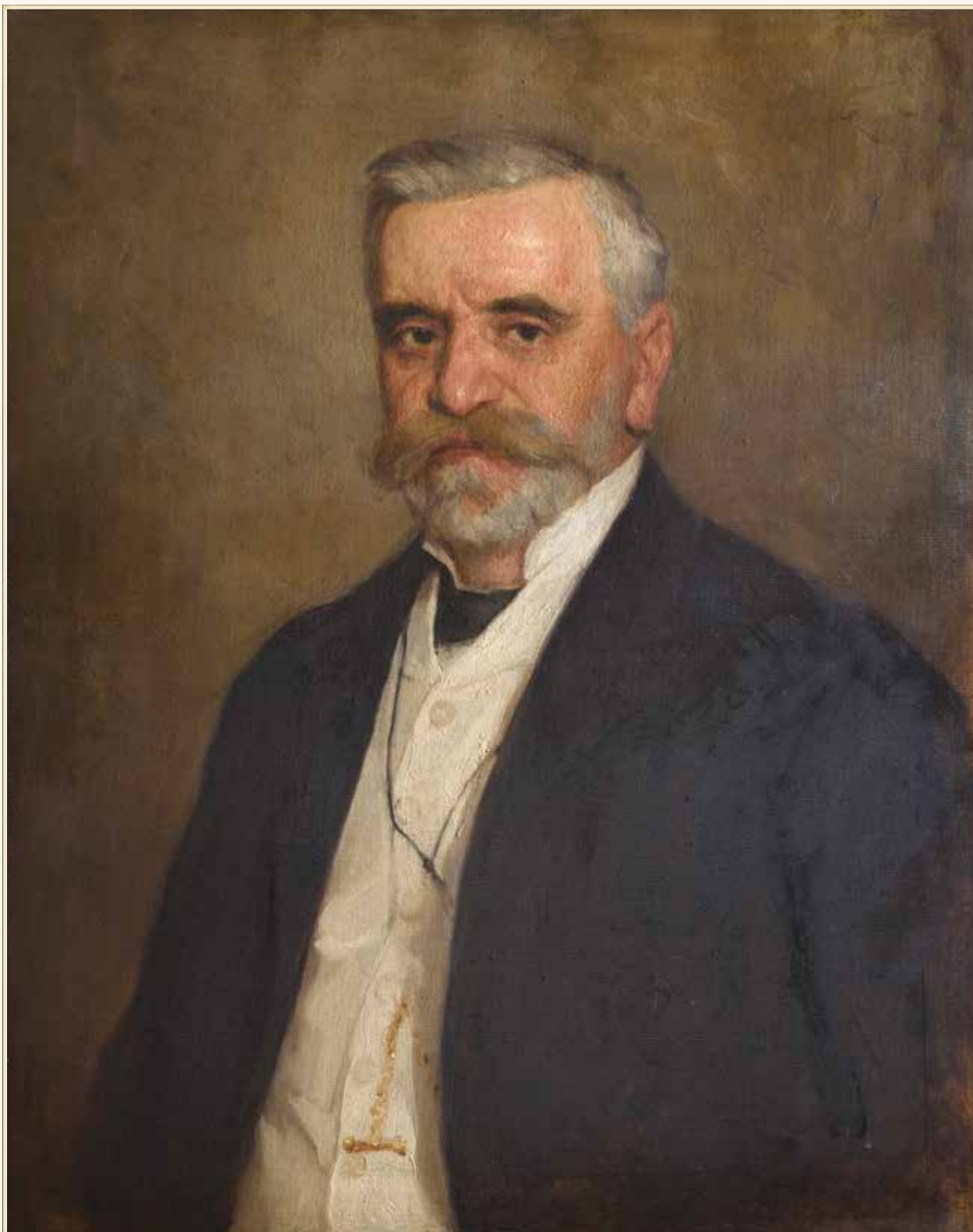
Budapest, 1922. november 7.

1905. március 27. –
1920. december 20.

II/7. Boruth Andor:
Heinrich Gusztáv
1910-es évek

amikor az országot jelentős politikai, társadalmi és gazdasági kihívások érték, miközben új tudományos-kulturális törekvések is kibontakoztak.

AZ ÖSSZEHAONLÍTÓ IRODALOMTÖRTÉNÉSZ ÉS A KRITIKUS TUDÓS

Heinrich Gusztáv 1845. március 17-én született Pesten, német evangélikus polgári családban. Középiskolai tanulmányait a pesti evangélikus, valamint a piarista (kegyesrendi) és a királyi katolikus gimnáziumban végezte. Egyetemre Lipcsében és Bécsben járt, ahol német filológiát és történelmet tanult, melyekből 1867-ben bölcsészdoktori, 1871-ben pedig – a földrajzzal együtt – tanári oklevelet szerzett. Tanított a pesti evangélikus gimnáziumban, majd 1873-ban a pesti egyetemen a német filológia helyettes tanára lett. Riedl Szende nyelvész, egyetemi tanár mellett dolgozott, aki az összehasonlító nyelvtudomány irányába keltette fel érdeklődését.⁴ Korai halála után Heinrich vette át az egyetem német tanszékének vezetését, majd 1875-től rendkívüli, 1878-tól pedig rendes tanárrá nevezték ki.

Heinrich a hazai irodalomtudomány területén modernnek számító, a német egyetemeken rá hatást gyakorló pozitívista szemléletmóddal közelített az irodalomtörténet és a filológia kérdéseire. Wilhelm Scherer és Friedrich Zarncke germanisták hatására elemző, kizárólag a tényekre alapozó, az adatgyűjtés és a forráskritika fontosságát valló, a vizsgált szövegek hitelességét középpontba állító kutatói szemléletet képviselt. Ez az új megközelítés előrelépést jelentett a szakszerűbb kutatások irányába, hiszen a tárgyszerűséghez való ragaszkodás gátat szabott a sok esetben önkényes és felületes értelmezéseknek. Ugyanakkor a – különösen a „németes” – pozitívista szemlélet egyik hiányossága volt, hogy alig alkalmazta a szintézist, a források elemzésénél szinte kizárólag a kutatott tényekre összpontosított, kevesebb teret hagyva a szélesebb összefüggések és a történeti hatások bemutatásának.⁵ Heinrich összehasonlító kutatásai révén jelentős forrásfeltárást is végzett, témái az ókori klasszikusoktól a 19. századig ter-

jedtek, például Boccaccio munkásságával⁶ és a bolygó zsidó mondájával is foglalkozott.⁷ Elsősorban a magyar és német irodalom kölcsönhatásait, valamint egymásra hatását kutatta, így „[...] a nagy nyugat-európai irodalmakkal való kapcsolatok kimutatása révén irodalmunk kiemelkedett elszigeteltségéből, új, hatalmas hátteret kapott, amelynek szemmel tartásával az addigi terméketlen értékelés helyébe a műalkotás megértésének termékeny eszközei léptek”.⁸ Ennek jegyében született például Bánk bán alakját a német költeményekben vizsgáló tanulmánya,⁹ illetve magyar elemeket a német költészetben kimutató munkája.¹⁰ Attila király székhelyének kérdéséről is kutatta a Nibelung-ének tükrében, részben a németektől eredeztetve a hun mondát, amellyel további kutatásokra sarkallta a hazai germanistákat.¹¹ Heinrich befejezetlen műve a német irodalom történetéről¹² teljesebb formában az általa szerkesztett *Egyetemes irodalomtörténet* című négykötetes munkában jelent meg.¹³

Heinrich kíméletlen őszinteséggel mondott véleményt a hazai filológia állapotáról, kritizálva a tárgyilagosság hiányát és a romantikus-nacionalista szemléletet is. „Az üres phrasis és az alaposabb képzettség nélkül szűkölködő fecsegő aesthetizálás az irodalomtörténet-írás főelemei. [...] Egyik főbaja összes magyar philologiai munkásságunknak az úgynevezett nagy közönségre való folytonos tekintet: ez okozza amaz üres szölamoknak és esztelen szellemességeknek egy jó részét, melyekkel irodalomtörténeti dolgozatokban oly gyakran találkozunk [...]” – állapította meg.¹⁴ Kritikái vitát generáltak például a nemzeti irodalmat eszmei-ideológiai alapon értelmező Beöthy Zsolttal, de a „franciás” pozitivistákkal is, akik kötetlenebb eszközökkel nyúltak irodalomtörténeti kérdésekhez.¹⁵ Heinrich 1877-ben *Egyetemes Philologiai Közlöny* néven folyóiratot alapított Ponori Thewrewk Emillel, amely a klasszika-filológia egyik legjelentősebb fórumává vált. A Budapesti Philologiai Társaságnak 1881-ben, a Kisfaludy Társaságnak 1882-ben lett a tagja.

Heinrich tevékenyen részt vállalt szépirodalmi könyvsorozatok, így például a *Régi Magyar Könyvtár* szerkesztésében és kiadásában, amelynek keretében szövegűen jelentek meg elfeledett magyar írók, költők művei is.¹⁶

AZ OKTATÁSÜGY SZOLGÁLATÁBAN

Heinrich már az 1860-as évektől foglalkozott oktatási kérdésekkel, szerkesztett folyóiratokat, valamint alapítója volt a Magyar Paedagogiai Társaságnak, de ügyvezető alelnökként (1891–1894) részt vett az Országos Közoktatási Tanács munkájában is. A Budapesti Tudományegyetem bölcséleti karának dékáni (1886–1888), majd dékánhelyettesi, 1903 és 1904 között pedig az intézmény rektori tisztségét töltötte be. Bírálta a túlzott egyetemi adminisztrálást, hangsúlyozta az autonómia fontosságát, a tudományos kutatások és a diákok tanításának elsődlegességét: „[...] óvjuk meg saját magunk és hallgatóink szabadságát minden céltalan korlátozástól, mely a hivatatlanokon nem segít, a tehetségeket megrontja, az egyetem karakterét meghamisítja és a tudománynak, főleg a tudományos szellem kialakulásának nagy kárára van [...]” – hangoztatta rektori székfoglaló beszédében.¹⁷ Tudásával, segítőkészségével és közvetlenségével kivívta diákjai többségének rokonszenvét, óráit nagy érdeklődés övezte. „Heinrich előadásai győztek meg arról, amit még Gyulai Pál sem tudott elérni nálunk, hogy az irodalomtörténet mily érdekes stúdium, mily megragadó emberi dokumentumokkal szolgál. Azok a hideg sémák, amelyeket előbbi olvasmányaink élénk tártak, most igazán életet öltöttek a temperamentumos, sokszor meglepően őszinte bemutatás során, amelyhez Heinrich juttatott bennünket” – emlékezett vissza Vikár Béla etnográfus.¹⁸

Tanári és tudományos elismertségét mutatta, hogy 1912-ben tanítványai és tisztelői emlékkötetet adtak ki tiszteletére.¹⁹

Heinrich sikeres pályafutásához hozzájárulhatott, hogy 1875-ben feleségül vette az Akadémia másodelnöki tiszttét betöltő, egykori centralista Csengery Antal író, szabadelvű párti országgyűlési képviselő lányát, Olgát.

Amikor 1881-ben egy másik Csengery lány Wlassics Gyulával házasodott össze, Heinrich sógora lett a majdani vallás- és közoktatásügyi miniszternek. Fia, Heinrich Antal később a Nemzeti Munkapárt parlamenti képviselője volt.

AZ AKADÉMIA FŐTITKÁRAKÉNT

Heinrich Gusztáv 1880-ban az MTA levelező, majd 1892-ben rendes tagja lett, 1901 és 1905 között pedig az I. osztály elnöke volt. Főtitkárrá 1905. március 27-én, Szily Kálmán lemondását követően választották meg.²⁰ Heinrich megválasztásához hozzájárulhatott, hogy a politikai szerepvállalástól távol tartotta magát és az egyetemen hatékonyan látta el a dékáni és a rektori teendőket, így alkalmasnak tűnt arra, hogy az Akadémia hivatali szervezetét összefogja.²¹ Elődjével nem volt felhőtlen a kapcsolata, ezt az is mutatta, hogy Szilyt bepanaszolta Eötvös Loránd elnöknél egy pénzügyi elszámolás kapcsán.²² Heinrich nem sokáig dolgozhatott együtt Eötvössel, mert ő – részben a Szabadelvű Párt választási veresége hatására – 1905 őszén lemondott elnöki posztjáról, utóda a jóval politikusabb Berzeviczy Albert lett.²³

Főtitkársága elején, 1905 novemberében nyílt meg a Széchenyi István hagyatékából alapított akadémiai múzeum, 1912-ben pedig Heinrich javaslatára alakult meg a Széchenyi naplóinak és leveleinek tudományos igényű kiadásával foglalkozó bizottság.²⁴

„Én nem mondom, hogy ti éretlenek vagytok, de alig tudjátok, hogy mit akartok. Általában [...] ami benne jó, az nem új, és a mi új, az nem nagyon jó” – értékelte Heinrich 1908-ban a létrejött *Nyugatot* Hatvany Lajosnak, sorai pedig hünen fejezték ki az új kulturális törekvésekkel szembeni tartózkodását, ám mégis segítő és őszinte hozzáállását.²⁵ Főtitkári jelentéseit is ez a nyílt beszéd jellemezte, így például kendőzetlenül számolt be az intézmény szerény anyagi lehetőségeiről,²⁶ a sokasodó szépirodalmi pályaművek egy részének szakmai gyengeségeiről vagy az MTA által kezelt irodalmi alapítványok számának túlzott növekedéséről.²⁷ Heinrich bírálta a tudományos közélet hiányosságait is, például a nyelvi elszigeteltséget, „[...] mely miatt csak kivételesen léphetünk munkáinkkal a nagy világ elé és csak nehezen vegyülhetünk abba az élénk szellemi mozgalomba, melyet az európai és amerikai nemzetek vállalva és karöltve kifejtene.”²⁸ Kiemelte, hogy a kritika hiánya „[...] még itt e hazában is elszigetel minden egyes

kutatót, aki rendesen buzdítás, ösztönzés, helyreigazítás nélkül halad útján, esetleg téves irányban, esetleg egy téves cél felé”.²⁹

Az akadémiai alapszabályt 1909-ben módosították, amelyben előírták, hogy a főtitkárt „élethossziglan” választják, bár a hivatal viselésének eddig sem volt időbeli korlátja, hiszen Heinrich elődei döntően lemondásuk esetén távoztak a tisztségből.³⁰ További változást jelentett, hogy az igazgatótanács kizárólagos hatáskörébe utalták a tudományos társulatok segélyének megszavazását, amely a különböző támogatási megkeresések kordában tartását is szolgálta.³¹

A módosítás megnövelte az I. osztály tagjainak létszámát, így később több irodalomtörténész (például Bleyer Jakabot, Császár Elemért, Viszota Gyulát) is a testületbe választottak.³² A bizonytalan lábakon álló intézményi költségvetés megerősítését is szolgálta, hogy számos befolyásos politikus került az Akadémia tagjai közé, akiktől az állami támogatás növelését remélték. Ezért is lett például a tiszteleti tagsággal bíró Apponyi Albert 1908-ban miniszterként igazgatótanács tag, bár korábban is választottak már kultuszminisztereket a tanács tagok közé. Tisza István 1910-es tiszteleti taggá választását is részben az magyarázhatta, hogy pénzügyi támogatást reméltek a Nemzeti Munkapárt kormányra kerülésétől.³³

Az 1910-ben főrendiházi taggá kinevezett Heinrich a Balkán-félsziget kutatását is szorgalmazta, szerinte „[...] mi magyarok tétlenül nézzük, hogy mikép hódítanak el tőlünk a tudomány hatalmával egy területet, mely első sorban a magyar érdekek körébe esik, mert anyagi szegénységünk tétlenségre kárhoztat”.³⁴ Álláspontja tükrözte a magyar állam térségbe irányuló külpolitikai törekvéseit, így a kormány által biztosított pénzügyi támogatásból az Akadémia 1914 tavaszán létrehozta a Balkáni Bizottságot, amely pályázatokat írt ki a térség történetének és nyelvi viszonyainak feltérképezésére.³⁵ Az 1916 ősztől Keleti Bizottság néven működő testület a világháború idején már nemcsak a Balkánra, hanem elő-ázsiai és közel-keleti területekre is kiterjesztette kutatásait elsősorban expedíciók szervezésével.³⁶

VITÁK ÉS KUDARCOK – ÚT A LEMONDÁSIG

Heinrich főtitkársága idején zajlott Szekfű Gyula 1913-ban megjelent *A száműzött Rákóczi*a körüli polémia is. A kötet kritikák kereszttüzébe került, a munkát kiadó Akadémiát ért, zömében politikai jellegű támadások vitát generáltak az intézményen belül is. A mű előzetes lektorálását az MTA elmulasztotta, ezért az elnökség nyilatkozatban ismerte el az Akadémia felelősségét, és részben elhatárolódott Szekfű nézőpontjától, bár jelezte, hogy a munka „[...] materialista irányának ferdeségei és túlzásai ellenére is, történelmi irodalmunknak nem válik szégyenére”.³⁷ Heinrich ellenezte, hogy tudományos kérdést szavazással döntenek el, végül a nyilatkozatot a tagok döntő többsége tudomásul vette.³⁸ Apponyi Albert és Ballagi Aladár, valamint burkoltan Berzeviczy is kritizálta Heinrichet, mert az *Akadémiai Értesítő*ben lehetőséget adott Szekfűnek a védekezésre, de a főtitkár azzal érvelt, hogy egyrészt a kiadvány mellékletében kapott helyet az írás, másrészt a megtámadtatás jogán és az olvasók tájékoztatása szempontjából is fontosnak tartotta a leközlést.³⁹ Végül az Akadémia részéről azzal zárták le az ügyet, hogy lemondott a könyvkiadásért felelős Riedl Frigyes, és Heinrich tervezetet nyújtott be a könyvbírálati rendszer megújításának szabályozásáról.⁴⁰ A mű körüli vita – döntően a függetlenségi párti agitáció következtében – felkorbácsolta a szélesebb közvélemény hazafias érzelmeit, és az ügy kezelése valószínűleg nem tett jót Heinrich Akadémián belüli megítélésének sem. Ezt is jelezhette, hogy 1915-ben Faustról szóló munkájáért⁴¹ és irodalomtörténeti munkásságáért az I. osztály ugyan őt ajánlotta az akadémiai nagyjutalomra, ám az odaítélésről döntő nagygyűlésen váratlanul – bár minden bizonnyal szervezeten – Lévy József költő is jelölést kapott Heinrich mellett.⁴² Az új indítványt többen támogatásukról biztosították, és bár az I. osztály továbbra is fenntartotta volna Heinrich jelölését, ám ő végül – látva a kialakult, számára megalázó helyzetet – lemondott róla Lévy javára.⁴³ Csalódottsága az elődjére, Arany Jánosra emlékező 1917-es beszédéből is kitűnt: „Nem tudom, van-e egyáltalában kellemes hivatal a világon – én részemről nem

ismerek illet: de azt jó lélekkel mondhatom, hogy a főtitkári hivatal nem az.”⁴⁴ Beszédében élesen kritizálta az Akadémia működését, az intézmény bürokratizmusát, „[...] melynek üres formalismusa megnehezít minden egyedi felelősséget és ambíciót [...]”, valamint bírálta a tagok közötti klikkesedést is.⁴⁵ Heinrich véleménye felháborodást okozott, de ő azzal védekezett, hogy megállapításait Arany János főtitkári időszakára vonatkoztatta, ám nyilatkozata még hangsúlyosabbá tette elégedetlenségét:

„Én különböző reformokkal iparkodtam javítani a helyzeten, de nagyjában minden változatlan maradt. Megfelelő idegek mellett, persze fel sem veszi az ember a kellemetlenségeket. Én tőlem például veszekedhetnek az akadémikusok, nem törődöm vele. Nézetem szerint a főtitkár ne legyen érzékeny kislány, hanem edzett férfi, aki, ha kell, képes gorombáskodni, esetleg a szobájából is kidobni valakit.”⁴⁶

Megszólalása konfrontatívabb főtitkári stílusát tükrözte, és az Akadémia hivatalvezetőjeként az intézményt bíráló nyílt kritikája is visszatetszést kelthetett a tagok között.

Az 1918-as polgári demokratikus forradalom idején Berzeviczyvel együtt kapcsolatba lépett a Nemzeti Tanácsal az együttműködés kialakítása érdekében.⁴⁷ A Tanácsköztársaság alatt főtitkári intézkedési jogát megszüntették, amelyet csak annak bukása után kapott vissza.⁴⁸ A proletárdiktatúra idején történt szerepvállalásokat vizsgáló akadémiai igazoló-eljárások kapcsán mérsékelt álláspontot foglalt el, amikor például Asbóth Oszkár tagságát törölték, majd a döntést követően nem sokkal később elhunyt, Heinrich tudományos munkásságára tekintettel emlékének a jegyzőkönyvben történő megörökítését javasolta.⁴⁹ Az ellenforradalom hatalomra jutása és a Trianont követő tudománypolitikai változások körvonalazódása egyértelműen jelezte, hogy a formálódó rendszer számára túl libe-

rálisnak számító Heinrich nem maradhat sokáig a posztján, lemondását pedig egy belső „lázadozás” segítette elő. Az akadémiai tagok egy része levélben kérte az elnököt, hogy érje el a főtitkár távozását, akinek megkeresésére Heinrich végül lemondott tisztségéről.⁵⁰ Szily Kálmán szerint a levéllel lényegében Berzeviczyt akarták támogatni, akinek nem volt jó munkakapcsolata a főtitkárral, és emiatt az elnöki posztról való távozását is fontolgatta.⁵¹ Heinrich lemondását szorgalmazók között voltak régi ellenfelek

(Beöthy Zsolt), egykori függetlenségi pártiak (Ballagi Aladár) és nagyjutalmát megíúsítók (Vargha Gyula) is, de számosan, akik korábban bírálták tevékenységét (például Szekfű műve kapcsán Apponyi Albert), nem írták alá a levelet. A tagok nagy része tartózkodóan viszonyult a kezdeményezéshez, kívárta az eseményeket, többen pedig nem értettek egyet a lemondás kikényszerítésének módjával.⁵² Heinrich úgy nyilatkozott, hogy már évek-

kel korábban fontolgatta leköszönését, csak lakáshelyzetének megoldatlansága miatt maradt a helyén, ám mivel az aláírók biztosították, hogy lemondása esetén is hivatali lakásában maradhat, ezért megkönnyebbülve vált meg tisztségétől.⁵³ Utóda, Balogh Jenő megválasztásával Heinrich 1920. december 20-án távozott a főtitkári posztról.⁵⁴ Lemondását alig két évvel élte túl: 1922. november 7-én hunyt el Budapesten.

Heinrich Gusztáv főtitkársága inkább stílusában, mint tartalmában jelentett változást az Akadémia életében. Tisztségében tudós- és tanárember maradt, akit az Akadémia napi ügyei, gyakori vitái és személyi ellentétei elfárasztottak. Heinrich Gusztáv hosszú ideig viselte hivatalát, de igazán azonosulni nem tudott és talán nem is akart vele.

Grósz András

JEGYZETEK

- 1 Nem törődöm vele, mit mond a világ! Görgei Artúr mondását Heinrich Gusztáv gyakran idézte. Közli: Trócsányi Zoltán: Szily Kálmán 1838–1924. *Nyugat* 17 (1924) 15–16. sz. 278.
- 2 Petz: Heinrich Gusztáv, 4–5.
- 3 Idézi Trócsányi: Szily, 277–278.
- 4 Sötér (szerk.): A magyar irodalom története, 1010.
- 5 A témáról bővebben Németh: *A magyar irodalomkritikai gondolkodás*.
- 6 Heinrich: *Boccaccio élete*.
- 7 Heinrich: *A bolygó zsidó*.
- 8 Pukánszky: A százéves magyar, 86.
- 9 Heinrich: *Bánk-bán*.
- 10 Heinrich: *Magyar elemek*.
- 11 Heinrich: *Etzelburg*.
- 12 Heinrich: *A német irodalom*.
- 13 Heinrich (szerk.): *Egyetemes irodalomtörténet*.
- 14 Heinrich: Megnyitó beszéd, 300.
- 15 Horváth: A pozitívizmus, 408.
- 16 Pintér: Heinrich Gusztáv, 93.
- 17 Heinrich: Rectori székfoglaló beszéd, 136.
- 18 Vikár Béla: Heinrich-reminiszcenciák. *Magyar Hírlap* 1928. december 30. 23.
- 19 Gragger (szerk.): *Philologiai dolgozatok*.
- 20 Az Akadémia 1905. március 27-i elegyes ülésének jegyzőkönyve. *AE* 16 (1905. április 15.) 4. sz. 190.
- 21 Schöpflin: Heinrich Gusztáv, 1363.
- 22 Heinrich Gusztáv levele Eötvös Lorándnak, 1905. június 27. MTA KIK KRKGy Ms. 5094/111.
- 23 Vörös–Kosáry–Vekerdi–Makkai: A dualizmus évtizedei, 180–181.
- 24 Az Akadémia 1912. december 16-i összes ülésének jegyzőkönyve. *AE* 24 (1913. január 15.) 1. sz. 86.
- 25 Heinrich Gusztáv levele Hatvany Lajosnak, 1908. március 14. MTA KIK KRKGy Ms. 382/79.
- 26 Heinrich Gusztáv: Főtitkári jelentés. *AE* 16 (1905. május 15.) 5. sz. 275.
- 27 Heinrich Gusztáv: Főtitkári jelentés. *AE* 24 (1913. október 15.) 10. sz. 571–572.
- 28 Heinrich Gusztáv: Főtitkári jelentés. *AE* 19 (1908. június 15.) 6–7. sz. 302.
- 29 Uo.
- 30 „45. §. A főtitkárt az elegyes ülés titkos szavazattal, egyszerű többséggel, a rendes tagok sorából élethossziglan választja.” In: *A M. T. Akadémia alapszabályai. Magyar Tud. Akadémiai Almanach polgári és csillagászati naptárral MCMX-re*. Bp., 1910. 11.
- 31 Az Akadémia 1909. április 29-i elegyes ülésének jegyzőkönyve. *AE* 20 (1909. június 15.) 6–7. sz. 399.
- 32 Heinrich Gusztáv: Főtitkári jelentés. *AE* 20 (1909. június 15.) 6–7. sz. 301.
- 33 Pach (főszerk.): *Másfél évszázad*, 160–161.
- 34 Heinrich Gusztáv: Főtitkári jelentés. *AE* 18 (1907. június 15.) 6–7. sz. 416.
- 35 Az Akadémia 1914. május 6-i nagygyűlésének jegyzőkönyve. *AE* 25 (1914. június 15.) 6–7. sz. 465.
- 36 Az Akadémia 1916. október 30-i összes ülésének jegyzőkönyve. *AE* 27 (1916. november 15.) 11. sz. 657–658.
- 37 Az Akadémia 1914. március 30-i összes ülésének jegyzőkönyve. *AE* 25 (1914. április 15.) 4. sz. 248.
- 38 Az Akadémia 1914. március 30-i összes ülésének jegyzőkönyve. *AE* 25 (1914. április 15.) 4. sz. 249.
- 39 Az Akadémia 1914. április 27-i összes ülésének jegyzőkönyve. *AE* 25 (1914. május 15.) 5. sz. 381–382.
- 40 Az Akadémia Könyvkiadó Bizottsága 1914. május 20-i ülésének jegyzőkönyve. *AE* 25 (1914. június 15.) 6–7. sz. 473.
- 41 Heinrich: *Faust*.
- 42 Az Akadémia 1915. május 5-i nagygyűlésének jegyzőkönyve. *AE* 26 (1915. június 15.) 6–7. sz. 441–442.
- 43 Az Akadémia 1915. május 6-i nagygyűlésének jegyzőkönyve. *AE* 26 (1915. június 15.) 6–7. sz. 448.
- 44 Heinrich Gusztáv: Arany János és az Akadémia. Főtitkári jelentés. *AE* 28 (1917. augusztus–október) 8–10. sz. 435.
- 45 Uo.
- 46 Heinrich Gusztáv akadémiai támadása. *Pesti Napló* 1917. május 9. 10.

- 47 Az Akadémia 1918. november 25-i összes ülésének jegyzőkönyve. *AÉ* 30 (1919. január) 1. sz. 46.
- 48 Tilkovszky: A Magyar Tudományos Akadémia, 1918–19, 261.
- 49 Az Akadémia 1920. október 4-i összes ülésének jegyzőkönyve. *AÉ* 31 (1920. június–december) 6–12. sz. 243.
- 50 Palotaforradalom az Akadémiában. *Pesti Napló* 1920. november 18. 3.
- 51 Berzeviczy nem hajlandó Heinrichhel együtt dolgozni. *Az Újság* 1920. november 19. 3.
- 52 Balogh Jenő az Akadémia hivatalos főtitkár-jelöltje. *Az Est* 1920. november 21. 2.
- 53 Palotaforradalom az Akadémiában. *Pesti Napló* 1920. november 18. 3.
- 54 Az Akadémia 1920. december 20-i elegyes ülésének jegyzőkönyve. *AÉ* 32 (1921. január–május) 1–5. sz. 32–33.